

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Факультет № 6

Кафедра економіки та фінансів

Навчальна дисципліна:
“Основи економічної теорії”

***ТЕМА 4. Ринок та механізм його
функціонування.***

Лектор:

к.е.н., доцент Маковоз Оксана
Сергіївна

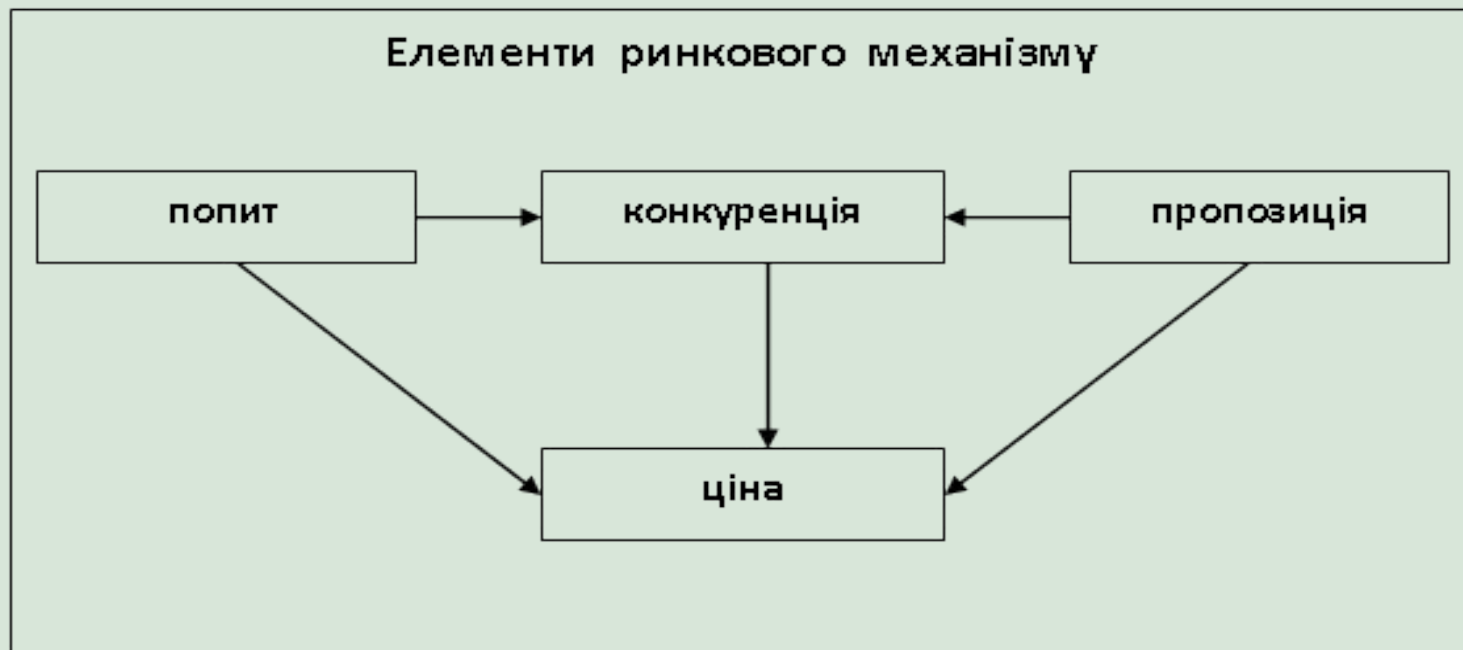
makoksana@ukr.net

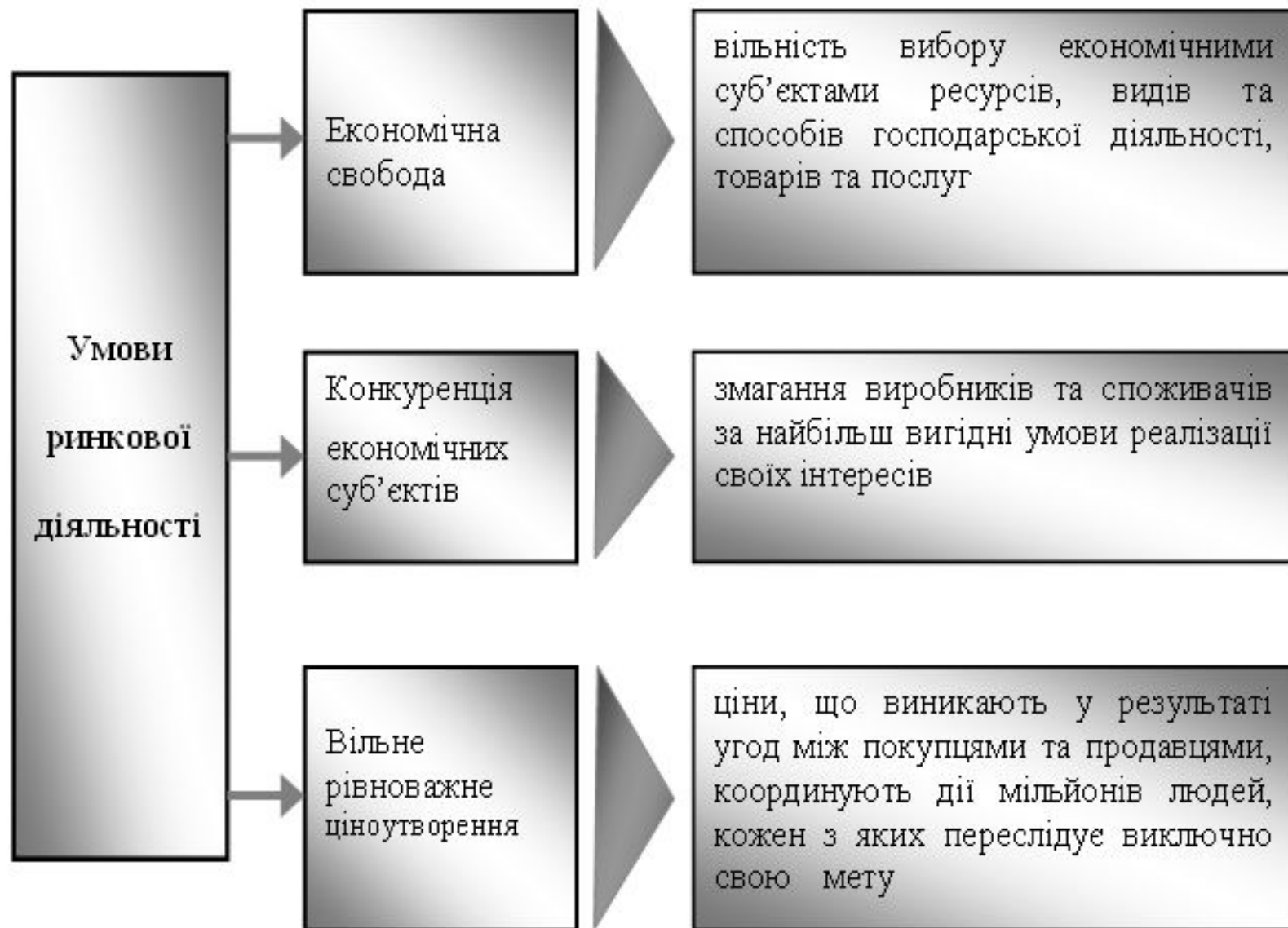
ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Суть ринку, його умови та функції.
2. Попит. Закон попиту. Фактори, які впливають на попит.
3. Пропозиція. Закон пропозиції. Фактори, які впливають на пропозицію.
4. Взаємодія попиту і пропозиції, їх еластичність.
5. Проблеми переходу України до ринку. Кримінальні форми ринкових відносин та шляхи боротьби з ними.

Ринок - обов'язковий компонент товарного виробництва.

- Ринок - це обмін, організований за законами товарного виробництва і обігу, сукупність відносин товарного і грошового обігу.
- Пол Ентоні Самуельсон визначає ринок як "процес конкурентних торгів". Маркетологи визначають ринок як механізм, що зводить разом покупців (пред'явників попиту) і продавців (постачальників) окремих товарів і послуг.
- Ринок — форма суспільного вибору, за допомогою якої відбувається співвимір витрат і результатів виробництва.

Ринок виконує наступні функції:

- **інтегруючу**, що зводить в одне ізольовані рішення узгоджених економічних суб'єктів, вибираючи ті з них, які ведуть до досягнення мети найбільш ефективними шляхами, відкидаючи неефективні;
- **інформаційну**, що виявляє потреби суспільства та індивідів, а також ступінь відповідності між потребами та обсягом і структурою виробництва;
- **регулюючу**, яка шляхом розподілу та перерозподілу ресурсів відповідно до платоспроможного попиту визначає структуру виробництва;
- **стимулюючу** - націлює на пошуки найвищої ефективності шляхом зниження витрат, упровадження нових технологій.

Кругообіг доходів і витрат у народному господарстві

Для ефективного функціонування ринку необхідні такі умови:

1) реальний плюралізм типів і форм економічної власності та форм господарювання. Як свідчить досвід розвинутих країн, для цього повинні існувати індивідуальна (приватна) власність (заснована як на власній, так і на чужій праці), колективна (у формі акціонерних компаній, кооперативів, власності трудових колективів тощо), державна (муніципальна, регіональна) власність, змішана та інші типи і форми власності як результат їх різних комбінацій;

2) розвинуте антимонопольне законодавство та дієві механізми його реалізації певною мірою послаблюють монополістичні тенденції в економіці й сприяють ефективному функціонуванню сучасного ринку;

3) ефективна система економічного, правового та адміністративного регулювання економіки державою (за переважання економічних методів), що зумовлює існування регульованого ринку;

4) доступність всебічної інформації про ринок;

5) конкурентна боротьба між різними суб'єктами підприємницької діяльності (їх кількість у виробництві однотипної продукції повинна становити більш як 7-8, оскільки 1-2 суб'єкти – це монополія, а 3-5 – олігополія);

6) розвинутий і розгалужений комплекс об'єктів власності, які можуть стати об'єктом купівлі-продажу;

Для ефективного функціонування ринку необхідні такі умови:

7) наявність ринкової інфраструктури, тобто комплексу інститутів, підприємств, служб та установ, які забезпечують обслуговування ринку, купівлю-продаж різних об'єктів власності;

8) свобода господарської діяльності, що передбачає здатність суб'єктів господарювання самостійно вибирати партнерів і заключати з ними контракти, договори за взаємовигідними цінами, вільно розпоряджатись частиною прибутку (після сплати податків), різними ресурсами, незалежність у прийнятті інших господарських рішень, що поєднуються з відповідальністю за економічно необґрунтовані рішення, господарювання на принципах господарського розрахунку (самоокупності, самофінансування) тощо;

9) поступова і наростаюча інтегрованість національної економічної системи у світове господарство передусім через механізм міжнародного поділу праці;

10) наявність економічно доцільного доступу до джерел фінансування – низьких ставок за банківські кредити, сприятливого інвестиційного клімату в країні тощо;

11) унеможливлення впливу різних суб'єктів підприємницької діяльності на рівень цін. За наявності такого впливу, що передбачає існування монополій (у тому числі олігополій як колективних монополій), ефективність функціонування ринку знижується;

12) розвинутий і розгалужений комплекс об'єктів власності, що можуть бути предметом купівлі-продажу (засоби виробництва, в тому числі земля, робоча сила, інтелектуальна власність (у формі патентів, ліцензій, ноу-хау, цінних паперів, грошей, нерухомості, предметів споживання та ін.)

Структура ринку – це сукупність елементів, з яких він складається і які взаємодіють між собою.

Розрізняють:

- ринок предметів споживання та послуг;
- ринок засобів виробництва (ринок капіталу);
- ринок робочої сили;
- ринок природних ресурсів;
- ринок цінних паперів;
- ринок інтелектуальної власності;
- ринок інформації;
- валютний ринок;
- ринок кримінальних ресурсів.

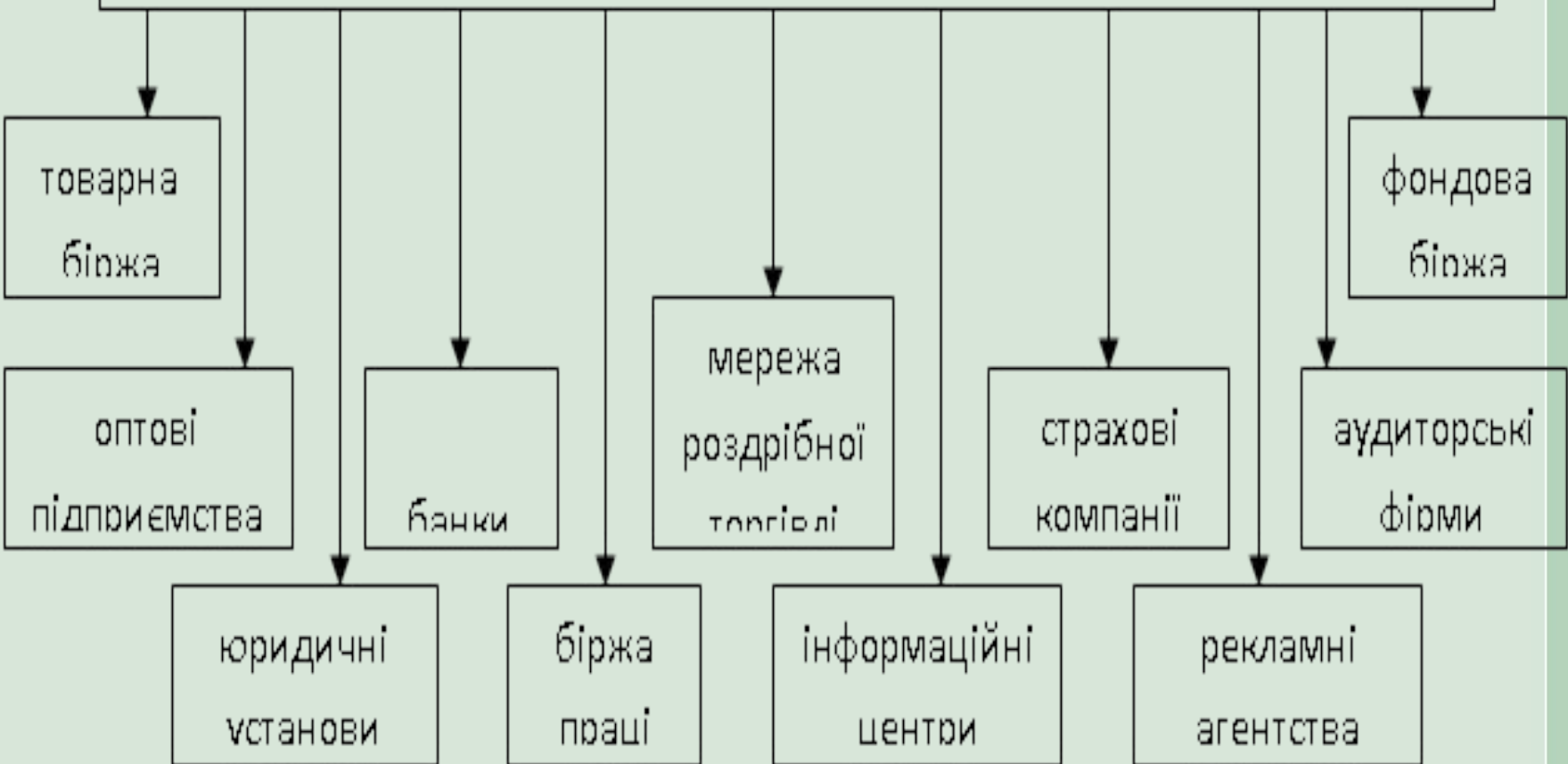
Ці ринки, зберігаючи загальні риси, відрізняються об'єктом купівлі-продажу, формуванням попиту та пропозиції, специфікою ціноутворення.

Класифікація ринків:

1. За економічним призначенням об'єктів ринкових відносин: товарів і послуг (фінансовий , праці)
2. За адміністративно-територіальною ознакою: місцевий (локальний), регіональний національний (внутрішній), світовий (міжнародний)
3. За суб'єктами ринкових відносин: покупців, продавців, державних установ , посередників
- 4 Відповідно до чинного законодавства: легальний (офіційний), нелегальний (тіньовий)
5. За ступенем конкуренції: вільний, монопольний, олігопольний, поліпольний
6. За ступенем зрілості ринкових відносин: розвинений , такий, що формується, недосконалий
7. З урахуванням асортименту товарів: замкнутий (товари тільки одного виробника), широкого асортименту (кілька видів товарів, пов'язаних між собою), змішаний (різноманітні товари, не пов'язані між собою).

Інфраструктура ринку –

система підприємств і організацій, які забезпечують рух товарів, послуг, робочої сили, грошей, цінних паперів

Попит - це платоспроможна потреба.

- **Попит** — це потреба в певних благах та послугах, яка рівна величині коштів у покупців. Але попит і потреба - поняття не тотожні. **Потреби** необмежені і різноманітні, вони змінюються не тільки за кількістю, але й якісно з розвитком людської цивілізації.
- **Попит включає в себе:** по-перше, потребу в товарі, по-друге, купівельну спроможність, можливість оплатити його придбання.
- В економічній теорії попит одиничного споживача називається **індивідуальним попитом**. Але для аналізу економічних явищ частіш за все використовують **ринковий попит** — це сукупний попит споживачів на певний товар.

Попит – це потреби людей, представлені на ринку і забезпечені грошима; іншими словами, попит – це платоспроможні потреби людей.

Закон попиту

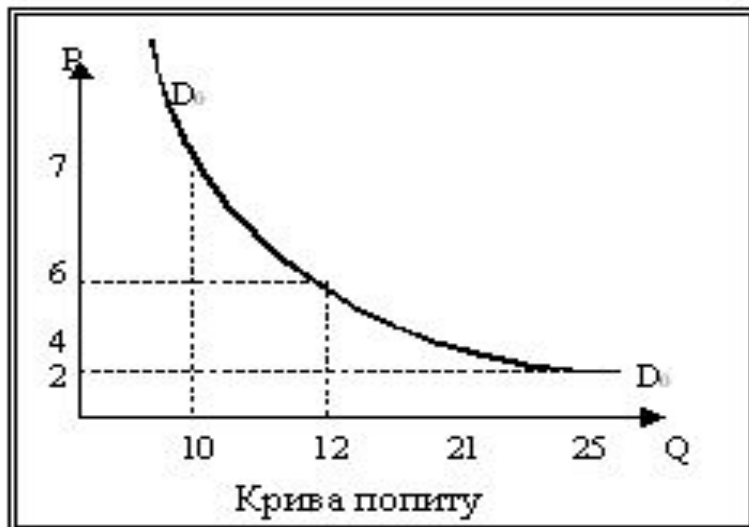
існує зворотна залежність між ціною товару і попитом, що пред'являється покупцями на цей товар. В міру зростання ціни на товар зменшується попит на нього.

$$\Delta Q = f\left(-\frac{1}{\Delta P}\right)$$

Форми вираження закону попиту

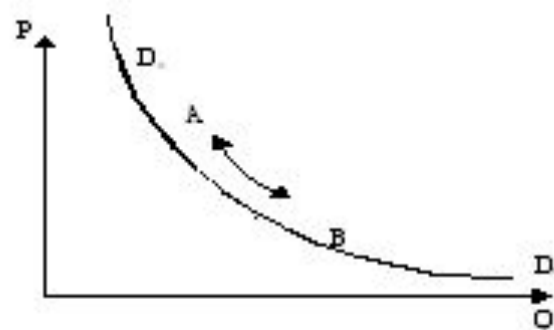
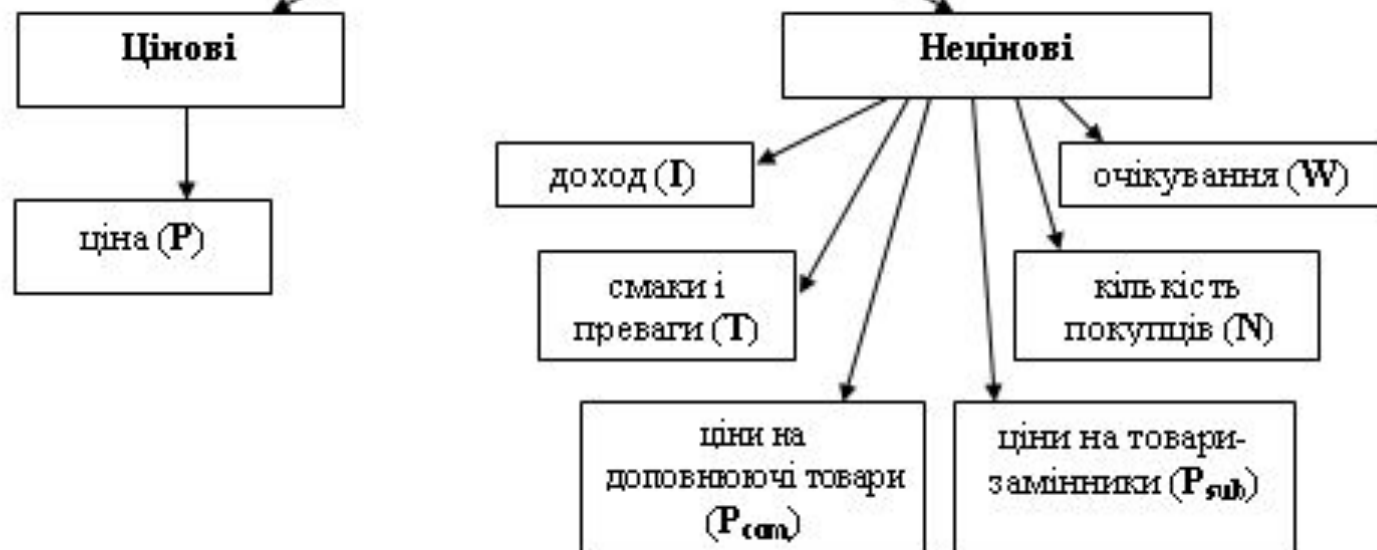
графічна

таблична

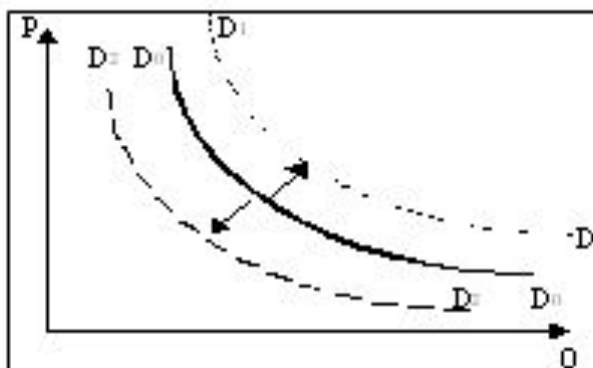

Ціна товару (грн.) P	Обсяг попиту (шт.) Q
7	10
6	12
4	21
2	25

Фактори, які впливають на попит

Вплив цінового фактору:
- переміщення з однієї точки на іншу точку на кривій D_0D_0 , що означає зміну величини попиту.

Вплив нецінових факторів:
- зсув кривої попиту, що означає зміну попиту.

Сукупність товарів та послуг, запропонованих виробником на ринок, складає пропозицію.

- Товар виробляє та пропонує споживачеві виробник. Визначена товаровиробником ціна називається **ціною пропозиції**. Пропозиція показує залежність між ціною і кількістю запропонованих на ринок товарів.
- **Пропозиція** - це кількість товарів, які продавець вважає для себе вигідним (може і хоче) запропонувати ринку при визначеному рівні цін на них.

Закон пропозиції

між ціною і кількістю запропонованих товарів та послуг існує пряма залежність: чим вища ціна, тим більше виробляється товарів; чим нижча ціна, тим менша пропозиція товарів.

$$\Delta Q = f(p)$$

Форма вираження закону пропозиції

графічна

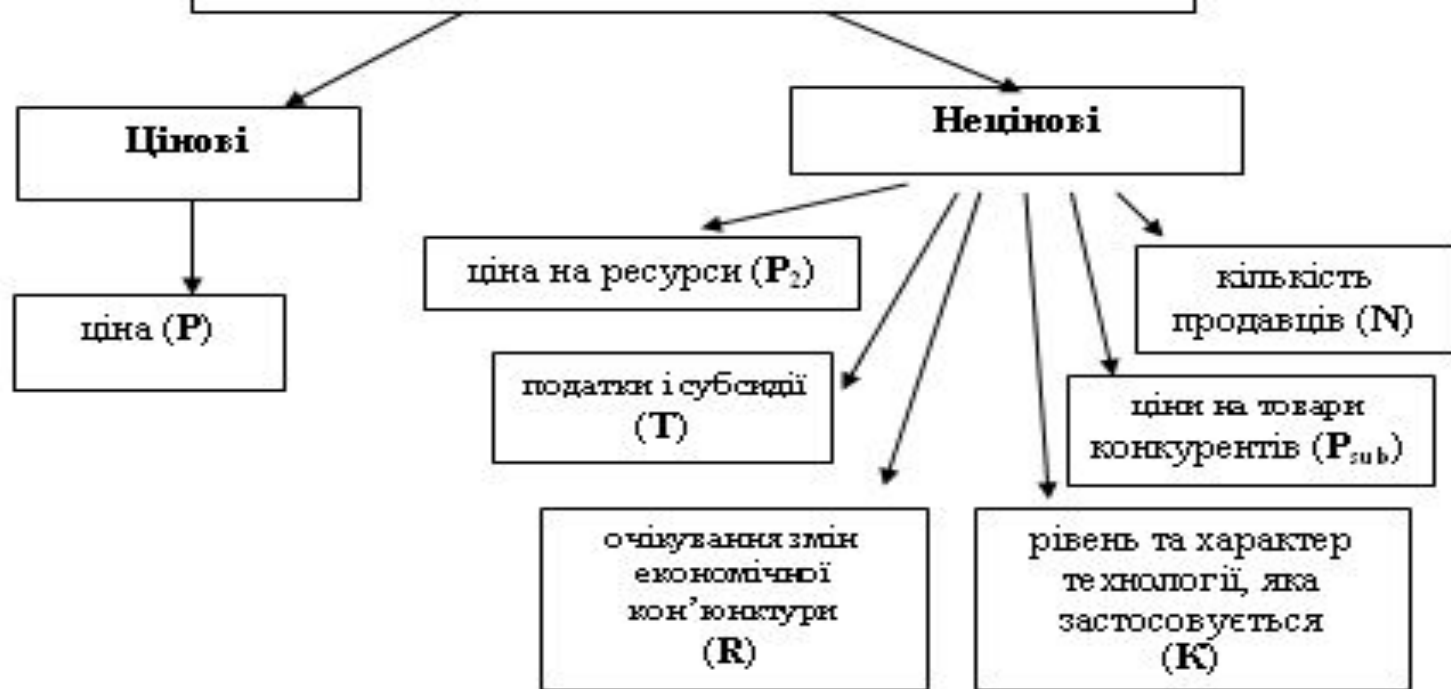
таблична

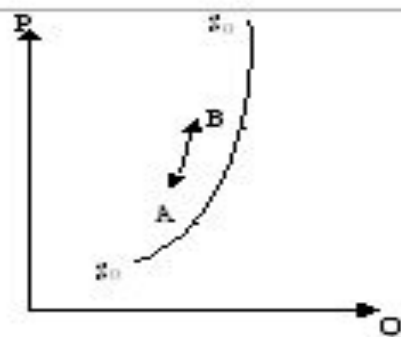
Ціна товару (грн) P	Обсяг пропозиції (шт.) Q
5	10
10	25
20	40

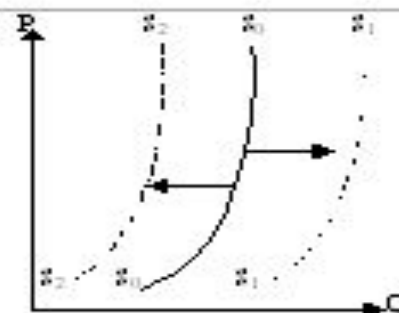
Фактори, які впливають на пропозицію

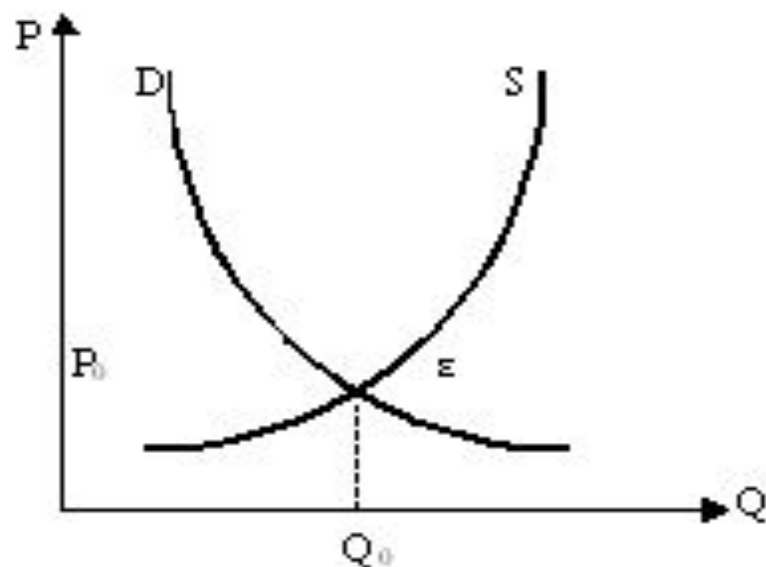
Вплив цінового фактору призводить до змін розміру пропозиції, що означає рух точок (A,B) на постійній кривій пропозиції S_0, S_0 .

Вплив нецінових факторів викликає зсув кривої пропозиції, що означає зміну пропозиції

**Рівновага –
стан ринкової системи, при якому попит
дорівнює пропозиції**

Крива попиту і крива пропозиції перетинаються в точці,
яка називається **точкою рівноваги (ϵ)**

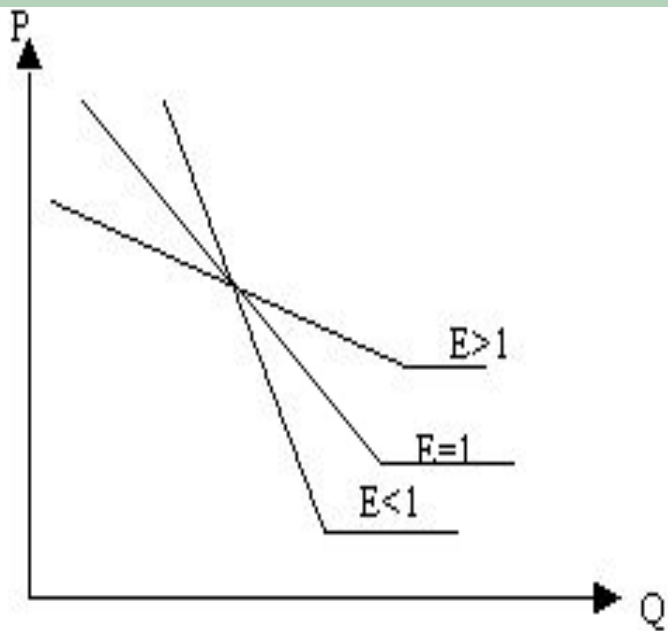

Рис.. Еластичність попиту

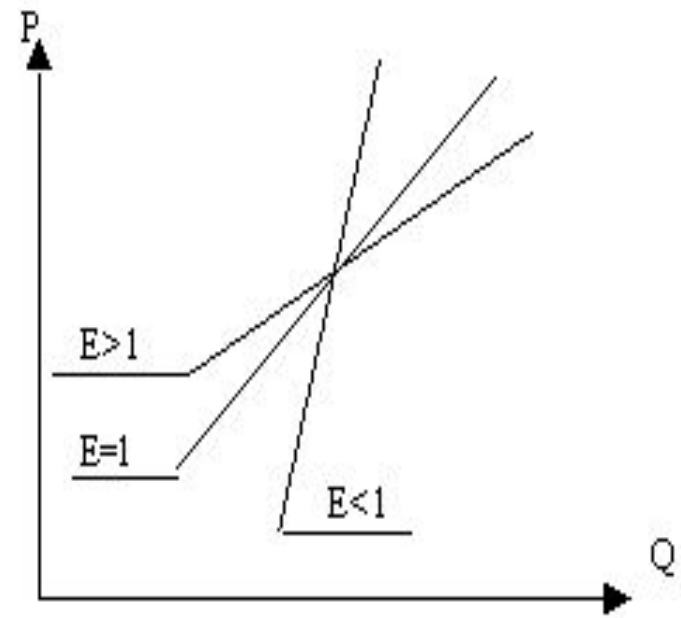

Рис. Еластичність пропозиції

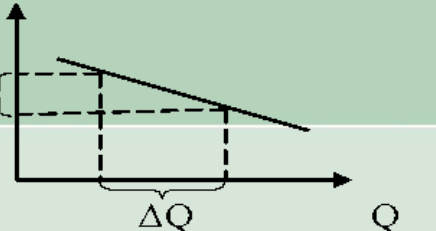
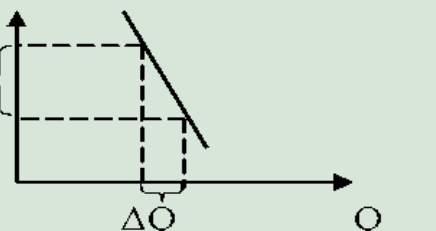
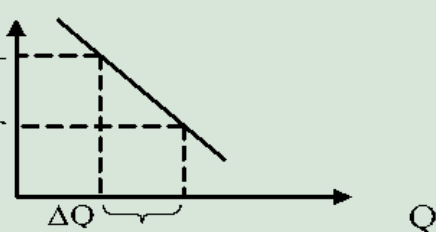
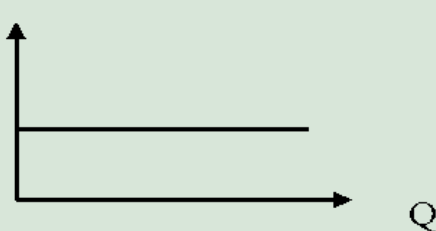
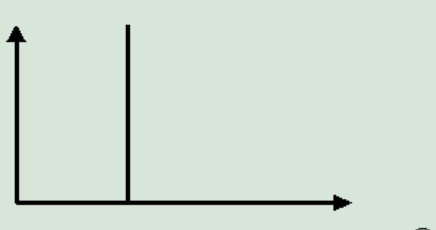
Еластичність (E) -

міра реагування однієї змінної величини на зміну іншої, здатність функції реагувати на зміну аргументу

показує відсоткову зміну однієї змінної (Q)

внаслідок одновідсоткової зміни іншої змінної (p)

$$E = \frac{\Delta Q}{\Delta p}$$

Основні форми	Графічне відображення	
<p>Еластичний попит $E_D > 1$</p>		$\Delta p < \Delta Q$
<p>Нееластичний попит $E_D < 1$</p>		$\Delta p > \Delta Q$
<p>Одинична еластичність попиту $E_D = 1$</p>		$\Delta p = \Delta Q$
<p>Абсолютно еластичний попит $E_D \rightarrow \infty$</p>		$p \rightarrow \text{const}$
<p>Абсолютно нееластичний попит $E_D = 0$</p>		$Q \rightarrow \text{const}$

Величина коефіцієнта еластичності = еластичності попиту за ціною на кривій попиту

Фактори цінової еластичності попиту

**Питома вага товару
в бюджеті споживача**

чим більше питома вага витрат на даний товар у загальних витратах споживача, тим вище еластичність попиту

Часові рамки, у межах яких приймається рішення про покупку

попит більш еластичний у довгостроковому періоді

**Життєва необхідність товару
(значимість товару для**

чим важливіша потреба, яку задовольняє товар, тим нижче еластичність попиту на цей товар

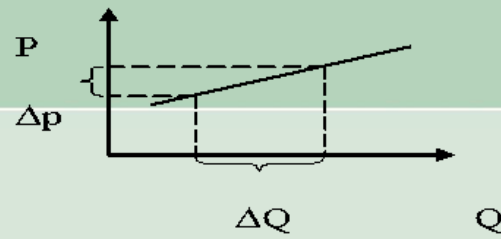
**Наявність
замінників**

чим більше замінників має товар, тим більш еластичний попит

Основні форми

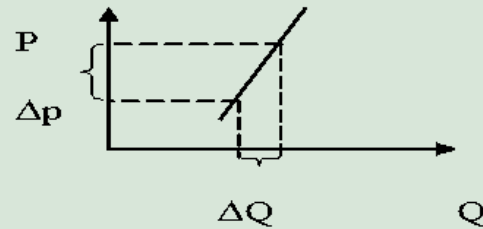
Графічне відображення

Еластична пропозиція
 $E_s > 1$

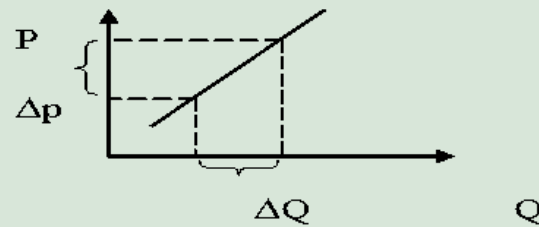
$$\Delta p < \Delta Q$$

Нееластична пропозиція
 $E_s < 1$

$$\Delta p > \Delta Q$$

Одинична еластичність пропозиції
 $E_s = 1$

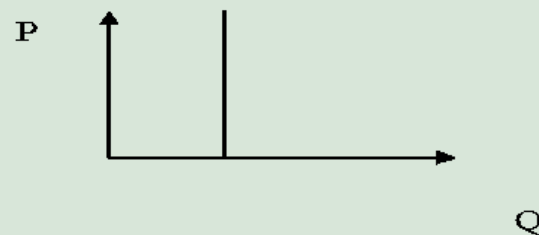
$$\Delta p = \Delta Q$$

Абсолютно еластична пропозиція
 $E_s \rightarrow \infty$

$$p \rightarrow \text{const}$$

Абсолютно нееластична пропозиція
 $E_s = 0$

$$Q \rightarrow \text{const}$$

Фактори еластичності пропозиції

Можливість тривалого збереження товару

Потенціал розширення виробництва

Час пристосування виробництва до змін ціни

Час перерозподілу ресурсів та їх використання

Термін “конкуренція” походить від латинського слова “concurere” – зіштовхуюсь.

Конкуренція – це суперництво між окремими особами, господарськими одиницями, товаровиробниками за найбільш вигідні умови виробництва і збуту товарів, а також отримання найвищого прибутку.

Сутність конкуренції глибше розкривається у дії відповідного закону.

Закон конкуренції – об’єктивний економічний закон розвинутого товарного виробництва, що виражає внутрішньо необхідні сталі і суттєві зв’язки між відособленими товаровиробниками (у їх суперництві і боротьбі за найвищу результативність виробництва), з одного боку, і споживачами їх продукції – з іншого, внаслідок чого підприємці змушені знижувати витрати виробництва, покращувати якість товарів і послуг тощо.

ВИДИ РЕЙДЕРСТВА

Біле рейдерство

У межах норм законодавства

- рейдердіє, не порушуючи норм закону, використовуючи «білі» плями у чинному законодавстві;
- організація закупівлі акцій та/або боргових обов'язків підприємства.

Сіре рейдерство

На «межі» законності та порушення норм права

- знищення документів;
- використання подвійного реєстру;
- проведення зборів акціонерів/учасників товариства з порушенням процедур;
- підкуп посадових осіб, здійснення інших корупційних діянь.

Чорне рейдерство

Грубе порушення норм чинного законодавства, протиправний характер

- підробка документів, підписів, печаток;
- активні корупційні дії (підкуп посадових осіб);
- застосування фізичного та психологічного примусу.

Рейдер (від англ. «набіг», «захоплення») - це компанія, особа чи група осіб, які здійснюють поглинання інших корпоративних підприємств, шляхом викупу акцій компанії-жертви, або вчинення інших дій (фальсифікація документів, викуп боргових зобов'язань і т.д.) з метою отримання її контрольного пакету акцій і подальшим задоволенням особистих потреб.

Завдання на самотійну роботу:

- Законспектувати питання «Товарна біржа, її функції та значення».
- Проаналізувати державну політику у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в Україні (ЗУ [«Про захист економічної конкуренції»](#) від 11.01.2001 № 2210-III)
- Скласти таблицю: «Види конкуренції» за різними критеріями (чиста, олігополістична, монополістична).
- Законспектувати: Форми заробітної плати, форми безробіття, види цінних паперів.
- Підготуватися до відповіді-характеристики за кожним видом ринку відповідно до структури ринку.

Питання для самоконтролю

1. Як визначають ринок маркетологи та представники класичної економічної теорії?
2. Які головні ознаки ринку?
3. В чому полягає економічна свобода?
4. У чому полягає сутність ринку?
5. Розкрийте загальні умови ринку. Перерахуйте функції ринку.
6. Сформулюйте закони попиту і пропозиції.
7. Чим відрізняється «попит» від «величини попиту»?
8. Дайте характеристику факторів, які впливають на попит та пропозицію.
9. Що таке ринкова рівновага?
0. Які інститути необхідні Україні в умовах ринкової економіки?
1. Які кримінальні прояви мають місце у різних секторах ринкової економіки?
2. Що являє собою модель кругообороту товарів (продуктів), ресурсів і доходів?
3. Чим зумовлена основна особливість кон'юнктури ринку природних ресурсів?

Література в бібліотеці:

- Економічна природа міжнародних злочинів: Навч. посібник / Кол.авт.: О.М. Бандурка, К.Я Петрова, О.В. Носова, В.І. Удодова, Н.В. Дзюба. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005. – 296 с.
- Економічна теорія в схемах і таблицях: Навч. посібник / За заг. ред. проф. Петрової К.Я. – Харків: Вид-во Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 332 с.
- Економічна теорія: Політекономія. Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. - К.: “Знання-Прес”, 2007. – 719 с.
- Макроекономіка. Навч. посібник / За заг. ред. проф. Носової О.В. – Х.: Вид-во Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 254 с. (Лист МОН України від 18.02.2008 № 14/18 – Г – 438).
- Міжнародна економіка : навч. посіб. / О. В. Носова [та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. В. Носової ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. - Х. : ХДУХТ, С. 322
- Мікроекономіка [Текст] : навч. посіб. / [О.В. Носова, К.Я. Петрова, Н. Г. Ушакова та ін.] ; за заг. ред. О.В. Носової ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі . - Х. : [ХДУХТ], 2010. - 200 с.

Дякую за увагу!